

IV. (Kun) László uralkodása (1272-1290)

A nagyúri hatalom megerősödése

V. István 1272-ben bekövetkezett halála után tízéves fiát, Lászlót koronázták királlyá. Ebben az időszakban váltak meghatározóvá az anarchikus viszonyok, rohamosan háttérbe szorult a királyi hatalom, egyre nagyobb szerephez jutottak a világi előkelők.

László uralkodása alatt két egymással vetélkedő nagyúri (bárói) csoport játszott fontos szerepet az ország irányításában. Az egyik csoport élén Kőszegi Henrik és Gutkeled nembeli Joachim, a másikén a Csák nemzetség tagjai (Péter és Máté) álltak. Ez a szembenállás gyakran fegyveres összecsapásba torkollott, melynek következtében jelentősen gyengült Magyarország belső stabilitása.

Belpolitika

1277-ben IV. László, elérve a törvényes kort, átvette az ország kormányzását. Ehhez a nyomatókat a Rákoson lezajlott általános gyűlés (országos gyűlés) adta, ahol a főpapok, a bárók, a megyékből érkezett nemesek és a kunok vettek részt.

A rákosi gyűlés főbb határozatai:

- Sem királyi, sem egyházi, sem nemesi birtokokat senki ne merjen a jövőben elragadni. (Ez az intézkedés a nagyúri hatalmaskodás megszüntetésére irányult.)
- Az előző megegyezés megsértői ellen a király hadfelkelés hirdetésére vállalt kötelezettséget, az egyház pedig kiátkozással sújthatta a rendbontót.
- A gyűlés résztvevői állást foglaltak Habsburg Rudolf német királlyal (II. Ottokár cseh királlyal szemben) kötött szövetség megtartása mellett.

A határozatok ellenére tovább folytatódott a bárói csoportosulások egymás elleni harca, melyben a király hol az egyik, hol a másik csoportot támogatta. IV. László célja a királyi hatalom megerősítése és a nagyúri hatalmaskodások visszaszorítása volt, melyet azonban nem sikerült elérnie. Sőt a Kőszegiek még trónkövetelőt is felléptettek Lászlóval szemben, a velencei András herceg (a későbbi III. András) személyében.

Külpolitika

László uralkodásának kezdetén érdeklődése elsősorban az ország nyugati és északi határai mentén játszódó események felé fordult. 1272-ben a német fejedelmek Habsburg Rudolfot választották meg királyuknak, mely azonban igen erőteljesen sértette II. Ottokár cseh király érdekeit, aki maga is pályázott erre a címre. Várható volt a két uralkodó közötti összecsapás. Ebbe a konfliktusba avatkozott be IV. László, aki - a Magyarország szempontjából sokkal veszélyesebbnek tűnő Ottokár ellenében (Csehország ekkor Közép-Európa egyik legerősebb állama volt) - Rudolf-fal kötött szövetséget.

A döntő összecsapásra 1278-ban került sor, amikor a morvamezei Dürnkrutnál vívott csatában a német-magyar haderő győzedelmeskedett, sőt maga II. Ottokár is elesett.

1285-ben tatár támadás érte az országot, melyet sikerült ugyan visszaverni, de a keleti részek így is érzékeny veszteségeket szenvedtek.

A kunkérdés

Az uralkodó helyzetét tovább súlyosbította a kunokkal fenntartott kapcsolata. IV. László anyai ágon kun származású volt, és ezért különös figyelmet szentelt ennek a népcsoportnak (kedvezmények, vitás ügyekben rendre az ő javukra ítélt, stb), mely azonban sem az egyháznak, sem a főuraknak nem nyerte el a tetszését. Sőt ez a kérdés még a pápa figyelmét is magára vonta (mivel a kunok még pogányok voltak), aki 1279-ben Fülöp fermói püspök személyében legátust küldött Magyarországra. Fülöp a kunkérdés rendezése érdekében írásba foglalt cikkelyeket terjesztett a király elé, melyek alapját képezték az ún. kuntörvénynek.

Kuntörvények fontosabb intézkedései:

- A kunok megkeresztelése.
- A kunok állandó megtelepítése.
- A kunok tartózkodjanak (a földművelő lakossággal szembeni) erőszakosságtól és a gyilkosságtól.
- A kunok által törvénytelenül elfoglalt egyházi és világi birtokok visszaadása.
- A határozatokat be nem tartókkal szemben a királyt általános hadfelkelésre kötelezte.

A kunkérdés ezzel azonban nem oldódott meg, mivel a király is vonakodott azt betartatni, és a kunok jelentős része sem volt hajlandó azt elfogadni. A helyzet rendezését az is nehezítette, hogy a tartományurakkal vívott folyamatos küzdelmekben a király legnagyobb támaszai a kunok voltak. Ám László azt is tudta, hogy ha nem sikerül ezt a problémát orvosolnia, akkor az ország szinte minden jelentős hatalmi tényezője (egyház, bárók, nemesek) ellene fordul.

Ez a feszültség végül odáig vezetett, hogy a királyban csalódott kunok egy része 1282-ben fellázadt és fosztogatni kezdte a Tisza, a Maros és Körösök környékét. Az ellenük vonuló IV. László a Hód-tónál vívott csatában végül is legyőzte őket és leverte a lázadást.

A királyt 1290-ben Körösszeg váránál kunok ölték meg. Az indítékok máig tisztázatlanok. A kutatók egy része személyes ellentétet feltételez a háttérben, míg mások politikai gyilkosságot gyanítanak. Sem egyiket, sem másikat nem lehet kizárni.

III. András uralkodása

(1290-1301)

Belpolitika

Andrást, aki II. András állítólagos unokája volt (erről mindmáig megoszlanak a vélemények), 1290-ben koronázták királlyá. Az új király még ebben az évben 35 cikkelyből álló dekrétumot adott ki. Ebben megkoronázása fejében biztosította a nemesi szabadságjogok tiszteletben tartását, mentesítette a nemeseket és a birtokkal rendelkező erdélyi szászokat mindenféle adó és beszállásolás alól. Megnövelte a nemesség szerepét az ország ügyeinek intézésében. Számos cikkely szólt a hatalmaskodás, erőszakoskodás, önkényeskedés ellen. Több pontban biztosította az egyház régi kiváltságait. Az előzőekből jól látható, hogy III. András a bárókkal szemben a nemesekre és az egyházra kívánt támaszkodni.

Azonban nem sikerült megtörni a tartományurak hatalmát, sőt 1292-től szinte rendszeressé váltak a király elleni fegyveres felkelések, lázadások. Ennek következtében került sor az 1298. évi törvények kiadására, melyek már egyértelműen és nyíltan a bárók ellen irányultak. Ebben a dekrétumban már fellelhetők a rendi képviselőre irányuló törekvések is, melyek azonban ekkor még csak kísérletek maradtak.

III. András azon törekvése azonban, hogy visszaszorítsa a tartományurak megnövekedett hatalmát teljes kudarcot vallott.

Külpolitika

III. Andrásnak nem csak belső nehézségekkel kellett szembenéznie, hanem az országhatárokon kívülről érkező fenyegetésekkel is meg kellett birkóznia.

Először Habsburg Alberttel került összetűzésbe, aki nem volt hajlandó visszaadni az általa birtokolt nyugat-magyarországi várakat. András 1291-ben támadást intézett Albert ellen, melynek eredményeképpen egészen Bécsig hatolt előre és ott legyőzte Albert seregét.

Később azonban rendezte viszonyát nyugati szomszédjával és 1296-ban a Kőszegiek lázadását már Habsburg segítséggel verte le. Sőt 1297-ben feleségül vette Albert lányát. (1298-ban viszont magyar katonai egységek vettek részt Albert oldalán Nassau Adolf német király ellen a göllheimi csatában.)

A nápolyi Anjouk a tengeremelléki és szlavóniai urakat próbálták megnyerni maguknak, hogy támogassák őket a magyar trón megszerzésében, sőt 1300-ban a 12 éves Károly Róbert (Martell Károly fia) partra szállt Spalatóban. Azonban Andrásnak még egyszer sikerült úrrá lenni ezen a válsághelyzeten és megtartania a trónt.

Az Árpád-ház kihalása

Amikor III. András király 1301. januárjában elhunyt, és vele fiágon kihalt a királyi hatalmat három évszázada kézben tartó Árpád-dinasztia az ország a széthullás szélén állt.

Az ország belső stabilitásának és egységének helyreállítása az Anjou-házból származó Károly Róbertre hárult.

Ajánlott irodalom:

Bolla Ilona: A közsabadság a XI-XII. században Történelmi Szemle 1973. 1-29. oldal

Szűcs Jenő: Az utolsó Árpádok Bp., 1993.